КОНФЛІКТНА ОСОБИСТІСТЬ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

А.М. Яцюк, С. О. Лущай

Херсонський державний університет, asbyus.13@gmail.com; svetka310714@gmail.com

Постановка проблеми. Люди з моменту народження використовують конфліктні форми поведінки у повсякденному житті. Адже конфлікт є неминучим і об'єктивно існуючим явищем будь-якої форми життєдіяльності та постійним супутником людського буття і суспільного розвитку. Це явище різнобічне, одночасно позитивне і негативне, розвиваюче і руйнуюче, може бути стимулом до змін і причиною застою. Найбільше значення у виникненні конфліктів займають особистісні аспекти. І таке поняття як «конфліктність особистості» при вивченні конфліктів заслуговує на особливу увагу.

Метою статті є узагальнення матеріалів психологічних досліджень конфліктності та виявлення специфіки об'єктивних та суб'єктивних чинників конфліктної поведінки особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конфліктність особистості в сучасній науці вивчається філософами, соціологами педагогами, психологами. Для розуміння конфлікту та конфліктності особливе значення мають роботи як зарубіжних науковців минулого (Р. Дарендорф, Л. Козер, К. Левін, К. Томас, З. Фрейд, К. Юнг), так і сучасні психологи (А. Я. Анцупов, А. А. Гостєв, Н. В. Гришина, Є. П. Ільїн, Г. В. Ложкін, С. Д. Максименко, М. І. Пірен, Н. І. Пов'якель, О. П. Саннікова, Є. І. Степанов, Ю. П. Черненький, А. І. Шипілов).

Основними рушійними силами будь-якого конфлікту є люди – учасники конфлікту, інтереси яких порушено. В галузі психології конфліктів виокремлюється напрямок досліджень, де особистості надається центральна роль у розвитку конфліктної взаємодії. Особливого значення набувають психологічні знання про особистісні якості учасників конфліктів, що мають певний вплив на розвиток та подолання конфлікту, стратегії, тактики, і прийоми протиборства [4].

Термін «конфліктність» вживається різними авторами стосовно особистості, взаємин, як показник соціально-психологічного клімату групи, явище, що характеризує якість менеджменту, стан суспільства у цілому. Всі виокремлені значення пов'язані між собою складними переходами й досліджуються як психологами, так і представниками суспільних наук (соціології, політології тощо).

Конфліктність у психології розуміється і як різнорівневе та інтегральне об'єктивно-суб'єктивне утворення, що зумовлено певними особистісними властивостями і як бурхливий та емоційно гострий тип реагування на конфліктогени, що знаходить прояв у спілкуванні, взаємодії, стосунках з навколишнім. Феномен «конфліктність» розглядається у трьох аспектах:

– на рівні особистості (звужене значення) як інтегративна її властивість, що є симптомокомплексом компонентів та виявляється у потребі пошуку конфліктних ситуацій;

– на рівні міжособистісних стосунків, як схильність до сприймання ситуації як конфліктної та до реалізації конфліктної поведінки у міжособистісній взаємодії;

– на рівні соціально-психологічних чинників (конфліктогенів) розширене значення, як міра готовності особистості до розвитку і вирішення проблемних ситуацій соціальної взаємодії шляхом конфліктів.

На думку Т. В. Дуткевич конфліктність у психології прийнято розуміти або як суто особистісну властивість, або як зовнішньо-внутрішнє утворення, характерне для процесу спілкування й взаємодії між людьми [2].

Анцупов А. Я. під конфліктністю особистості розуміє її інтегральну властивість, що відображає частоту вступу у міжособові конфлікти. При високій конфліктності індивід стає постійним ініціатором напружених відносин з оточуючими незалежно від того, чи передують цьому проблемні ситуації [1].

Конфліктність особистості визначається комплексною дією чинників: психологічних (особливості темпераменту, рівня агресивності, психічної стійкості і саморегуляції, актуального емоційного стану, соціально-

психологічних установ і цінностей, компетентності у спілкуванні та ін.), соціальних (особливості умов життя і діяльності, середовища й соціального оточення, загального рівня культури та ін.) [3].

Отже, психологічна сутність поняття «конфліктність особистості» з позицій деяких авторів розуміється як:

– властивість особистості, що являє собою симптомокомплекс компонентів і проявляється у потребі та пошуку конфліктних ситуацій (Кашапов М. М.);

– психологічна схильність до сприймання ситуації як конфліктної та реалізація конфліктної поведінки у міжособистісній взаємодії (Черняєва Т. М.);

– міра готовності особистості до розвитку і вирішення проблемних ситуацій соціальної взаємодії шляхом конфліктів, ступінь її залучення у розвиток і завершення проблемних ситуацій соціальної взаємодії шляхом конфліктів (Анцупов А.Я., Гришина Н.В.);

– відносна частота участі людини у реальних конфліктах, порівняно з іншими людьми (Анцупов А.Я.);

– тип реагування на вплив соціально-психологічних чинників (конфліктогенів) (Леонов Н.І.);

– здатність особистості вступати в конфлікт з іншими людьми, або групою людей (Гришина Н.В,);

– відповідність між внутрішнім рівнем конфліктності (як властивість особистості) і зовнішнім (суперечності) у конфліктній ситуації (Пірен М.І.);

– здатність особистості реагувати на вплив соціально-психологічних факторів (конфліктогенів) конфліктом (Дуткевич Т.В.).

Розрізняють поняття «конфліктність особистості» як властивість особистості, що відіграє як позитивну, так і негативну роль у її життєдіяльності та «конфліктна особистість» – це людина із завищеною самооцінкою, яка виражає постійну тривогу, незадоволеність, претензії і необґрунтовані зазіхання до іншої особи або колективу.

Існує декілька типологій конфліктних особистостей. К. Хорні виділяє наступні типи конфліктних особистостей: стійкий, усунений, деструктурний.

Український дослідник Г.В. Ложкін наводить таку класифікацію[3]:

– демонстративний, характеризується прагненням завжди бути в центрі уваги, користуватися успіхом, нерідко йде на конфлікт, щоб бути на виду;

– ригідний, відрізняється підвищеною самооцінкою, не вміє перелаштовуватися, відрізняється грубістю;

– некерований, характеризується підвищеною імпульсивністю, непродуманістю і непередбачуваністю поведінки, яка часто є агресивною;

– надточний, характеризується добросовісністю, скрупульозністю, пред'являє до всіх завищені вимоги, властива підвищена тривожність, яка проявляється, у підозрах, підчищеній чутливості до оцінки дій оточуючими;

– раціоналіст характеризується готовністю до конфлікту в будь-який момент, коли з'являється реальна можливість досягнути за допомогою конфлікту особистої мети;

– безконфліктний, свідомо тікає від конфліктів, прагне перекласти відповідальність на інших, проте конфлікт від цього не зникає.

На думку М.І. Пірен, існує значна кількість комбінацій особистісних рис, які утворюють різноманітні типи конфліктогенної особистості, а саме: агресивісти (постійно чіпляються до оточуючих, висловлюючи їм свої уїдливі зауваження, непомірно дратуються, коли їх ігнорують); скаржники (завжди на когось або на щось скаржаться, але не беруть на себе відповідальності за проблеми); мовчуни (тримають свої міркування при собі і цим ставлять оточуючих у складне становище, бо їм важко здогадатись, про що насправді думають і чого бажають їхні партнери по спілкуванню); надто поступливі (завжди погоджуються з усім і обіцяють підтримку, проте слова в них розходяться з ділом); песимісти (у будь-якій справі передбачають невдачу, на різні пропозиції з легкістю відповідають «ні» і відчувають сильне занепокоєння, з чимось погодившись); нерішучі (бояться помилитись, якомога довше не приймають рішення, що залежить від них, аж поки потреба у ньому

не відпадає); всезнайки (своєю начебто обізнаністю вводять навколишніх в оману) [5].

Отже, кожен з типів конфліктних особистостей мають свої характеристики і навички діагностики особливостей поведінки дозволяють адекватно оцінювати конфліктність особистості і прогнозувати можливі результати та наслідки взаємодії з ними.

Висновки. Конфліктність особистості зумовлена певними особистісними властивостями й знаходить прояв у її спілкуванні, взаємодії, взаєминах з навколишніми як емоційно гострий тип реагування на конфліктогени. Перспективним є дослідження психологічних особливостей конфліктних особистостей.

Література:

1. Анцупов А.Я. *Словарь конфликтолога*. А.Я. Анцупов, А.И.Шипилов. СПб.: Питер, 2006. 528 с.
2. Дуткевич Т.В. *Конфліктологія з основами психології управління*: навчальний посібник. Т.В. Дуткевич, Мін-во освіти і науки України, Кам'янець-Подільський державний ун-т, Ін-т соціальної реабілітації та розвитку дитини. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 455 с.
3. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. *Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика*: Навчальний посібник / Г. В. Ложкін, Н.І. Пов'якель. К.: ВД «Професіонал», 2006. 416 с.
4. Одінцова А.М. Психологічні особливості конфліктної особистості. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості : *колективна монографія* / О.Є. Блинова, С.І. Бабатіна, Т.М. Дудка, А.М. Одінцова та ін. / відпов. ред. Блинова О.Є. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2018. 428 с.
5. Пірен М.І. *Конфліктологія:* підручник. К.: МАУП, 2003. 360 с.